

УДК 378.015.311

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS OF FUTURE SPECIALISTS IN THE SOCIONOMIC SPHERE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

РОЗВИТОК SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Тіула Т. М./ Тюльпа Т. М.

*Doctor of Pedagogical Sciences, associate professor*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8032-8676>*Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, 24, Kyiv str., Hlukhiv, Sumy region, 41400, Ukraine*

Анотація. У статті розкрито проблеми змісту, оцінки стану та основних напрямів формування м'яких навичок (soft skills) майбутніх фахівців соціономічної сфери у процесі професійної підготовки. Визначено сутність soft skills як компетентності широкого профілю, уніфікованих навичок та особистих якостей, комунікативних та управлінських можливостей, лідерських навичок. Проаналізовано можливості компетентнісного підходу в освіті щодо розвитку soft skills. Розкрито потенціал соціально-гуманітарних дисциплін в контексті розвитку soft skills майбутніх фахівців соціономічної сфери.

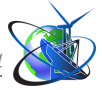
Ключові слова: м'які навички (soft skills), майбутні фахівці соціономічної сфери, професійна підготовка.

Вступ

Постановка проблеми. Для сучасного вітчизняного соціуму характерна наявність вимог, що динамічно змінюються, до організації та змісту професійної підготовки фахівців. У зв'язку з цим перед організаціями, які здійснюють освітню діяльність, постає завдання з підготовки не просто компетентних фахівців, але членів суспільства, для яких характерні такі особливості, як вміння орієнтуватися у сучасному інформаційному просторі; здатність до саморозвитку та самоосвіти; готовність до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності. У зв'язку з цим особливу актуальність при підготовці майбутніх фахівців набуває вироблення у них так званих "м'яких", або "гнучких навичок" (англ. – soft skills).

Сучасний ринок праці пред'являє все більші вимоги до випускників закладів вищої освіти, в тому числі і майбутнім спеціалістам соціальної сфери. Це обумовлено як змінами, що відбуваються в різних секторах економіки, так і введенням професійних стандартів, згідно яких фахівці повинні володіти широким набором компетентностей. До їх числа можна віднести «тверді навички» (hard skills), які включають компетентності, що визначають специфіку професійних завдань і «гнучкі навички» (soft skills), що включають надпрофесійні навички та особистісні якості. До інших soft skills можна віднести навички, які допомагають вирішувати різні завдання, працювати з людьми, які впливають на професійне становлення особистості, кар'єрний розвиток, самореалізацію в сучасних умовах ринку праці.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз наукової літератури показав, що, розкриваючи сутність soft skills, вчені представляють їх як:

- компетентності широкого профілю, що визначають реалізацію конкретних компетенцій, забезпечують продуктивність різних видів діяльності (І. Агеєва, С. Наход, О. Шевчук);
- уніфіковані навички та особисті якості, що підвищують результативність роботи та взаємодії з людьми (В. Євтушенко Г. Мозгова,);
- комунікативні та управлінські таланти (К. Коваль, О. Шевчук);
- соціально-психологічні навички (Н. Коляда, Т. Кочубей, О. Кравченко);
- комунікативні та лідерські навички (В. Тарасенко);
- навички та особистий досвід, набуті через додаткову освіту, для розвитку у професійній діяльності (А. Горлова, Ю. Калашнікова, Н. Самолук, С.Шестакова);
- соціально-трудова характеристика потенційної якості, що представляє готовність до ефективної праці у заданій ситуації на робочому місці у трудовому колективі (Л. Мандро, Г. Михайлишин).

Зміст Soft skills дослідники розкривають через навички прийняття рішень, ведення переговорів, управління людьми, управління особистим розвитком, тайм-менеджмент, лідерство, командні навички, комунікативні навички, які мають універсальний характер, необхідний людям будь-якої професії та у повсякденному житті.

Метою статті є аналіз проблеми змісту, оцінки стану та основних напрямів формування м'яких навичок (soft skills) майбутніх фахівців соціономічної сфери у процесі професійної підготовки.

Постановка проблеми.

В останні роки сформувалося соціальне замовлення зі сторони роботодавців до спеціалістів, здатних самостійно приймати рішення, нести відповідальність за результати та наслідки своїх дій, працювати в команді, що контекстно відображає soft skills. Якщо спочатку вони були визнані провідними, передусім, для управлінців, то зараз вони активно використовуються і застосовуються до всіх фахівців соціономічного напрямку, професійна діяльність яких належать до сфери «людина – людина». З метою вирішення поставлених завдань на часі є визначення умінь і навиків, складників soft skills майбутнього спеціаліста соціономічної сфери.

В Оксфордському словнику soft skills визначаються як особисті якості людини, що дозволяють йому гармонійно та продуктивно взаємодіяти з іншими людьми. У Кембриджському словнику поняття "soft skills" у перекладі з англійської трактується так: "здатності людей спілкуватися один з одним і добре працювати разом" [6]. Сказане вище щодо значущості soft skills для сучасної людини актуалізує проблему пошуку умов їх формування з урахуванням потенційних можливостей освітнього процесу вищої школи.

Поняття soft skills у вітчизняній педагогіці використовується порівняно недавно і ще не сформовано єдиного розуміння зазначеного феномена. Переважно під soft skills розуміються надпрофесійні вміння і навички, необхідні для ефективного і самостійного виконання завдань професійної діяльності в різних робочих ситуаціях [1]. Це конкурує з необхідністю створення умов, що

дозволяють розвивати soft skills майбутніх фахівців у процесі навчання у закладах вищої освіти, адже їм належить працювати в умовах жорсткої конкуренції, уміти адаптуватися до умов, що змінюються, бути готовими до прийняття відповідальності за результати своїх дій перед іншими, уміти взаємодіяти з колегами з метою досягнення оптимальних результатів трудової діяльності.

На підставі визнання професійної компетентності фахівців соціономічних спеціальностей як «інтегративної професійно-особистісної характеристики на основі поєднання теоретичних знань, практичних умінь, соціального досвіду і значущих індивідуальних якостей, що визначає якість діяльності фахівця і виражається у здатності діяти адекватно, самостійно й відповідально в соціальній і професійній сферах, що постійно оновлюються, а також відображає готовність до самооцінки, саморозвитку й самореалізації» [5, с. 151] питання розвитку надпрофесійних навичок у людей, які займаються соціономічною діяльністю загалом і працюють у соціальній сфері зокрема, заслуговують на особливу увагу, оскільки саме вони покликані формувати гнучкі навички у об'єктів професійного впливу.

Як відзначають дослідники (Р. Вайнола, К. Коваль, Н. Носовець, О. Пискун, О. Рекун), формування soft skills поєднане з мотивацією, духовно-творчим розвитком особистості, становленням її світогляду, лідерством, менеджментом, роботою в команді, співтворчою діяльністю, управлінням часом, проведенням презентацій, переговорів, самоефективністю. Таким чином можна визначити вміння і навички, основні складники, які є основою soft skills. Оскільки соціономічні професії є публічними, то особливо значущими є навички самопрезентації; вміння вибудовувати стосунки з усіма учасниками соціального процесу; здатність та готовність вирішувати творчі завдання; виявляти лідерські якості.

Проаналізувавши низку вітчизняних досліджень з проблеми розвитку soft skills, ми дійшли висновку про те, що незважаючи на наявність різних точок зору та підходів до розгляду сутності даного виду навичок, варіативності запропонованих умов їх розвитку та рекомендацій щодо подальшого вдосконалення професійних навичок серед студентів, представлено недостатньо робіт, присвячених розвитку soft skills у майбутніх фахівців соціальної сфери.

Дослідження останнього десятиліття показують, що для молодого фахівця соціальної сфери представляє цінність не лише професійні компетентності, а й додаткові знання та навички, освоєння яких, як правило, не входить до навчальних програм вузів, таких як відповідальність, стресостійкість, креативність тощо. Це переконує у тому, що є потреба у дисциплінарних курсах, відповідних вимогам ринку праці. У цьому випадку йдеться про формування та розвиток навичок soft skills (м'яких навичок). Це набуті компетенції, які можна сформувати майбутньому фахівцю, незалежно від його професійної сфери.

Наразі освіта реалізується в рамках компетентнісного підходу, який є домінантою якістю професійної освіти. Серед компетентностей, що

визначаються професійними освітніми стандартами, особлива роль відводиться універсальним компетентностям, склад та зміст яких є схожими для різних напрямів підготовки. Компетентність як інтерактивна динамічна якість особистості, розкривається у здатності та готовності продуктивно здійснювати діяльність у певній сфері з урахуванням її соціальної значимості з урахуванням освоєних знань, умінь і способів діяльності. Серед різноманіття компетентностей у рамках розгляду проблеми формування та розвитку навичок *soft skills* нас цікавить аналіз загальнокультурних компетентностей, під якими розуміємо здатність успішно діяти на основі практичного досвіду, умінь та знань при вирішенні завдань, загальних для багатьох видів професійної діяльності. У цьому контексті для представників соціономічних професій важливими є компетентності, що забезпечують особисту динаміку (почуття відповідальності, прагнення до досягнень, впевненість у собі, висока мотивація), область міжособистісних відносин (контактність, об'єктивна самооцінка, співчуття та співпереживання іншим людям, емпатія, толерантність, клієнтоорієнтованість), прагнення до успіху (самовіддача, мотивація до підтримки статусу, схильність до систематизації, ініціативність), витривалість (стійкість до критики, стійкість до невдач, позитивна емоційна установка, твердість життєвої позиції, задоволеність роботою) [3, с. 45].

У дослідженнях сучасних науковців проведено глибокий аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду щодо формування гнучких навичок у майбутніх фахівців. Вчені позначили два основні шляхи формування «*soft skills*» у студентів: перший – навчати безпосередньо, вводячи окремі курси в рамках варіативного компонента навчального плану: наприклад, у зарубіжних університетах (Stanford Research Institute та ін.) є курс тимбілдингу (командоутворення), а також у вітчизняних ЗВО – курс Основи міжкультурної комунікації, Таймменеджмент майбутнього вчителя тощо. Другий підхід – використовувати потенціал дисциплін, що вивчаються, у поєднанні з неформальною освітою, позанавчальною виховною роботою. Такий підхід найчастіше поширений у вітчизняних університетах.

Аналіз наукової періодики показав, що розвиток *soft skills* у студентів ЗВО є невід'ємною частиною їх професійної підготовки. Найбільш істотний внесок у оволодіння *soft skills* покликаний вносити власне навчальний процес, в основі якого лежить освітня програма (ОП) як комплекс основних характеристик освіти (обсяг, зміст, заплановані результати), організаційно-педагогічних умов, форм атестації. Цей комплекс представлений у вигляді навчального плану, робочих програм навчальних предметів, курсів, дисциплін (освітніх компонентів), а також оціночних та методичних матеріалів [2, с. 141]. Вимоги до структури, обсягу, умов реалізації, результатів освоєння основних освітніх програм містяться у нормативних документах, в яких визначено, що випускник, який засвоїв програму, повинен мати низку загальнокультурних компетенцій. Аналіз змісту освітньої програми зі спеціальності 231 Соціальна робота показав, що до них належать: ЗК 1. здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; ЗК 2. здатність розробляти і управляти проектами; ЗК 3. здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт; ЗК 5. здатність

проведення досліджень на відповідному рівні; ЗК 6. здатність виявляти ініціативу та підприємливість; ЗК 7. здатність до адаптації та дії в новій ситуації; ЗК 8. здатність генерувати нові ідеї (креативність); ЗК 9. навички міжособистісної взаємодії; ЗК 10. здатність працювати в команді. Зазначимо, що в самих формулюваннях категорій загальних компетентностей вже виражені *soft skills*, які повинні бути сформовані в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій для успішного виконання посадових обов'язків, а у формулюваннях спеціальних компетентностей вони розширюються та доповнюються супутніми навичками.

Найбільший потенціал у контексті розвитку *soft skills* у навчальних вузах належить дисциплінам соціально-гуманітарного циклу, які спрямовані на: розвиток уміння працювати у команді; креативного вирішення проблем; доведення проектів до логічного завершення; вміння вести діалог; навички ввічливої наполегливості. навички лідерства. Потенціал соціально-гуманітарних дисциплін в контексті розвитку *soft skills* більш результативно розкривається при застосуванні методів інтенсивного навчання в порівнянні з традиційними методами – групові, інтерактивні, евристичні методи, методи проблемного навчання, дослідницькі (кейс-стаді, імітаційна гра (симуляція), груповий проект) [4, с. 269]. Вважаємо, що формуванню *soft skills*, поряд із загальними та спеціальними (фаховими, предметними) компетентностями, має бути підпорядкована не лише навчальна, а й науково-дослідна, виховна робота зі студентами, а також, безумовно, виробнича та педагогічна практика, на якій навички, що формуються, можуть бути апробовані та закріплені.

Висновки.

Таким чином, «м'які» навички (робота в команді, міжособистісна комунікація, прийняття рішень, лідерські якості та ін.), як найважливіший компонент професіоналізму, значущість якого зростає, є надважливим складником професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій. У зв'язку з цим виникає необхідність у трансформації всього освітнього процесу, включаючи, зокрема, впровадження інноваційних форм та методів навчання, залучення студентів до науково-дослідної роботи з урахуванням специфічних особливостей професійної діяльності випускників та потреб і викликів сучасного суспільства.

Літературні джерела:

1. Бутиліна О. В., Радченко Н. Р. Розвиток *soft skills* як чинник підвищення ефективності діяльності соціальних працівників. «Соціопростір: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи». 2020. № 9. 53–60. URL: <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2020-9-07> (Дата запиту: 10.02.24).
2. Коляда Н., Кравченко О. Практичний досвід формування «*soft-skills*» в умовах закладу вищої освіти. Актуальні питання гуманітарних наук (27). 2020. С. 137-145.
3. Кочубей Т., Ткачук Ю. Соціальні навички *soft skills* у системі компетентностей майбутніх соціальних працівників. Соціальна робота та

соціальна освіта (2(7)). 2021. С. 42-50.

4. Мешко Г. М., Мешко О. І. Формування soft skills студентів непедагогічних спеціальностей у процесі вивчення курсу «Педагогіка». Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. соціальна робота». 2021. Випуск 1 (48). С. 267–271.

5. Тюльпа, Т. М. Соціальна компетентність майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей: теорія й практика. Монографія. Черкаси. Видавець Чабаненко Ю. А. 2020.

6. Cambridge Dictionary. Available at: <https://dictionary.cambridge.org/ni>

Abstract. *The article reveals the problems of the content, assessment of the state and the main directions of the formation of soft skills (soft skills) of future specialists in the socio-economic sphere in the process of professional training. The essence of soft skills is defined as competence of a broad profile, unified skills and personal qualities, communicative and management capabilities, leadership skills. The possibilities of the competence approach in education for the development of soft skills are analyzed. The potential of social and humanitarian disciplines in the context of the development of soft skills of future specialists in the socio-economic sphere is revealed.*

Key words: *soft skills, future specialists in the socio-economic sphere, professional training.*